

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри спортивних та рухливих ігор
Харківської державної академії фізичної культури
кандидата наук з фізичного виховання та спорту,
доцента Паєвського Володимира Валерійовича
на дисертаційну роботу Юдіна Владислава Дмитрійовича
за темою «Удосконалення тренувального процесу спортсменів з
міжнародного військового п'ятиборства до подолання смуги перешкод
CISM», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка,
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність обраної теми. Військове п'ятиборство є найрозповсюдженішим видом багатоборства Міжнародної ради військового спорту (CISM) та невід'ємною дисципліною Всесвітніх ігор військовослужбовців та інших міжнародних змагань. Важливою особливістю під час підготовки спортсменів до змагань з військового п'ятиборства є раціональне тренування всіх компонентів готовності спортсменів (фізичного, технічного, тактичного, психічного та інтегрального), використання засобів, методів та умов тренувань, що забезпечують всебічний розвиток усіх фізичних якостей.

Актуальним стає прикладне питання щодо удосконалення програми підготовки спортсменів військового п'ятиборства до змагань – етапу подолання єдиної спеціальної смуги перешкод в цілому і естафетою, а також визначення впливу занять баскетболом на результати змагальної діяльності спортсменів військового п'ятиборства.

Водночас відмічається недостатність досліджень, присвячених цій проблемі, що актуалізує необхідність та важливість наукових досліджень Юдіна Владислава Дмитрійовича за темою «Удосконалення тренувального процесу спортсменів з міжнародного військового п'ятиборства до подолання смуги перешкод CISM».

Дисертаційна робота виконана відповідно до теми «Перспективні напрями вдосконалення теоретичного та методичного забезпечення тренувальної діяльності у сучасному спорті» на 2020-2024 рр. (номер державної реєстрації 0120U101061).

Роль автора, як співвиконавця, полягала в обґрунтуванні та розробці додаткового елементу програми тренувань курсантів-спортсменів військового п'ятиборства - авторського комплексу поєднання вправ та регулярної командної гри, у визначенні її змістового наповнення, і корегуванні оптимального функціонування та реалізації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усі наукові положення та

висновки, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи.

Досягнення мети дослідження передбачає поступове вирішення п'яти завдань:

1. Здійснити аналіз науково-методичних джерел щодо сучасного стану та особливостей підготовки спортсменів військового п'ятиборства.

2. Визначити передумови оптимізації тренувального процесу спортсменів військового п'ятиборства та встановити стартові референсні значення показників, що потребують удосконалення.

3. Вивчити динаміку показників спритності на етапі проходження єдиної спеціальної смуги перешкод за результатами впровадження в тренувальний процес спортсменів-п'ятиборців командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем.

4. Проаналізувати динаміку психофункціональних характеристик спортсменів-п'ятиборців за результатами впровадження в тренувальний процес командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем.

5. Визначити вплив впровадження експериментальної складової (командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем) на результат окремих спортивних дисциплін і загальний результат суми балів спортивних дисциплін міжнародного військового п'ятиборства.

Достовірність отриманих результатів ґрунтується на достатній тривалості дослідження, значній кількості досліджуваних військовослужбовців, експертів, належному опрацюванні джерельної бази (161 джерело, серед яких 52 в міжнародних виданнях). У роботі коректно використано методи наукового дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертантом:

- вперше науково обґрунтовано доцільність впровадження авторського компоненту – командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем – як універсальних механізмів розвитку спритності у тренувальний процес для виступу у змаганнях з ВП (ЄССП в цілому та естафетою);

- вперше визначено динаміку змін швидкісних, силових, координаційних, здібностей, серійної стрибучості, вибухової сили та швидкості, рівня аеробних та анаеробних можливостей спортсменів як результат впровадження авторського компоненту – командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем – у програму підготовки спортсменів з ВП;

- вперше встановлено кореляційні зв'язки між рівнем розвитку спритності, визначеним за тестом «човниковий біг з перенесенням кубиків» за Сергієнко Л.П., із динамікою змін швидкісних, силових, координаційних, здібностей, серійної стрибучості, вибухової сили та швидкості, рівня аеробних та анаеробних можливостей спортсменів на

фоні впровадження авторського компоненту – командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем – у програму підготовки спортсменів з ВП;

- розширено та доповнено інформаційну базу даних щодо впливу авторського компоненту – командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем – на показники змагальної діяльності кожного із складових ВП, в тому числі проходження ЄССП естафетою;

- статистично підтверджено, що удосконалення програми тренувань спортсменів з ВР шляхом впровадження авторського компоненту – командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем – покращує лідерські якості спортсменів та стабілізує їх емоційну сферу та когнітивні здібності.

Практичне значення результатів дослідження роботи полягає в розробці авторського компоненту – командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем – для спортсменів з ВП, що покращило результати подолання ЄССП в цілому та естафетою.

Результати проведеного дослідження впроваджено у практичну діяльність Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Державної організації «7 спортивний клуб», Харківської державної академії фізичної культури, Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, що підтверджено актами впровадження.

Результати дослідження можуть бути використані в педагогічному процесі профільних кафедр ЗВО фізичної культури і спорту зі спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Особистий внесок здобувача полягає у визначенні напрямку, мети і завдань дослідження, аналізі та узагальненні теоретичного й експериментального матеріалу, проведенні педагогічного експерименту, узагальненні та аналізі отриманого матеріалу. У спільних публікаціях автору належить теоретична розробка та обґрунтування мети, завдань і організації дослідження, аналіз літературних джерел, розробка авторського компоненту – командної гри в баскетбол 3×3 та комплексу вправ з м'ячем, статистична обробка даних, аналіз, опис отриманих результатів і формулювання конкретних висновків і практичних рекомендацій, а також впровадження отриманих даних у тренувальний процес курсантів--спортсменів військового п'ятиборства.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Дисертаційна робота має логічну структуру, що відповідає вимогам, та складається з анотації (українською та англійською мовами), списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, представлено методологію дослідження, рівень наукової новизни і практична значимість роботи, відображено особистий внесок автора, наведено дані про апробацію роботи та впровадження отриманих результатів у практику, подано інформацію про публікації, структуру та зміст роботи.

У першому розділі **«Особливості підготовки спортсменів до змагань з військового п'ятиборства. Сучасні реалії і перспективи розвитку»** зазначено, що військове п'ятиборство є найрозповсюдженішим видом багатоборства Міжнародної ради військового спорту (СІЗМ) та невід'ємною дисципліною Всесвітніх ігор військовослужбовців та інших міжнародних змагань СІЗМ. Важливою особливістю під час підготовки спортсменів до змагань з військового п'ятиборства є раціональне тренування всіх компонентів готовності спортсменів (фізичного, технічного, тактичного, психічного та інтегрального), використання засобів, методів та умов тренувань, що забезпечують всебічний розвиток усіх фізичних якостей. Враховуючи, що під час Всесвітніх ігор серед військовослужбовців медаль за військове п'ятиборство еквівалентна медалі за командну естафету на ЄССП, удосконалення тренувального процесу спортсменів з міжнародного військового п'ятиборства до подолання смуги перешкод СІЗМ є провідним питанням, що потребує детального вивчення й наукового обґрунтування. Той факт, що допуск спортсмена до естафети під час поточного чемпіонату залежить від вдалого виступу у 5 дисциплінах військового п'ятиборства та подоланні кросової дистанції, ставить особливі вимоги до тренувального процесу. Питання поєднання фізичних тренувань з вправами, спрямованими на розвиток емоційно-вольової сфери, лідерських якостей, когнітивних здібностей у спорті вищих досягнень набувають популярної дискусії, адже саме ці характеристики спортсмена найчастіше призводять до «вигорання», незважаючи на підготовлений за чинною програмою функціональний стан організму.

Актуальним стає питання щодо оптимізації тренувального процесу спортсменів військового п'ятиборства та встановити стартові референтні значення показників, що потребують удосконалення.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** представлено опис методів, які використовувалися під час проведення дослідження відповідно до його мети, завдань, об'єкту, предмету. Наведено також опис етапів організації та проведення дослідження.

У третьому розділі **«Передумови оптимізації тренувального процесу спортсменів військового п'ятиборства»** проведений констатувальний експеримент, який дозволив підтвердити, що заняття баскетболом вірогідно розвивають здібності, що сприяють формуванню

сталої спритності та автоматизму рухів. Так, при визначенні ступеня впливу на розвиток спритності систематичних занять баскетболом у юнаків 12-13 років (хлопчики), які з 9-10 років долучилися до занять баскетболом у спортивній секції, де навчально-тренувальна робота проводилася згідно з навчальними програмами Міністерства молоді та спорту України, достовірно ($t_{1,2}=2,46$, $p<0,05$) покращилися досліджувані показники.

Дисертантом доведено, що заняття баскетболом вірогідно сприяють підвищенню рівня спритності. Так, при проведенні статистичного аналізу результатів проходження тесту «Човниковий біг 4×9 з перенесенням кубиків» за Сергієнко Л.П., що характеризує рівень спритності – одночасну здатність до оцінки і регулювання динамічних і просторово-часових параметрів рухів, збереження рівноваги, відчуття ритму, довільного розслаблення м'язів, узгодження рухів, автоматизму рухів, зумовлений руховою пам'яттю - були отримані вірогідні ($t_{1,2}=2,22$; $p_{1,2}<0,05$) відмінності в результатах отриманих даних у юнаків досліджуваних груп (відповідно $11,7\pm0,6$ с. і $10,1\pm0,4^*$ с.).

У юнаків досліджуваного контингенту встановлені сильні кореляційні зв'язки між рівнем розвитку спритності, визначеним за тестом «Човниковий біг з перенесенням кубиків» за Сергієнко Л.П. та результатами проходження тестів, що характеризують швидкісні, силові, координаційні, здібності, серійну стрибучість, вибухову силу та швидкість.

На етапі *формуального експерименту* констатовано стартові середні референсні показники швидкісних, силових, координаційних, здібностей, серійної стрибучості, вибухової сили та швидкості у 80 курсантів ЗВО військового спрямування (по 10 спортсменів-першокурсників з кожного закладу, які до залучення в дослідження не займалися баскетболом), віком 17-18 років (чоловіки): тест «Sprint 3/4 court distance (75 feet, 22.86 meters)» - $3,8\pm0,04$ с; тест «Стрибок угору з місця» - $49,97\pm4,1$ см; тест «Стрибок у довжину з місця» - $234,41\pm7,2$ см; тест «Octagon» - $11,21\pm1,02$; тест «Reactive shuttle test» - $5,06\pm0,34$ с; тест «Intermittent shuttle test Yo-Yo» - $1515,2\pm136,6$ мл; тест «Line agility test» - $12,57\pm1,26$ с

На етапі *формуального експерименту* визначено стартові середні референсні психофункціональні показники (стан емоційної сфери та стійкості уваги) у курсантів ($n=24$, юнаків віком 17-18 років) ЗВО військового спрямування, які до залучення в дослідження не займалися баскетболом: шкала Доскіна, самопочуття - $6,3\pm0,3$ бали; шкала Доскіна, активність - $6,1\pm0,3$ бали; шкала Доскіна, настрої - $6,4\pm0,2$ бали; таблиця Анфімова, рівень концентрації уваги - $92,8\pm0,2\%$; таблиця Анфімова, показник темпу виконання - $91,2\pm0,2$ зн./хв.

Встановлено показники лідерських якостей, як критерію оцінки стану соціально-психологічного клімату в юнацькому колективі, у курсантів-першокурсників - спортсменів військового п'ятиборства (n=24, юнаків віком 17-18 років) ЗВО військового спрямування: 0-25 балів – якості лідера виражені слабо - 15% від загальної кількості досліджуваних; 26-35 – якості лідера виражені помірно - 41% від загальної кількості досліджуваних; 36-40 – лідерські якості виражені сильно - 33% від загальної кількості досліджуваних; 41 і більше – людина як лідер схильна до диктату - 8% від загальної кількості досліджуваних.

Проведений кореляційний аналіз між ефективністю виконання педагогічних тестів та результатами змагальної діяльності членів (n=12) збірної команди України з міжнародного військового п'ятиборства за спортивними дисциплінами дозволив встановити високу кореляційну залежність результатів спортсменів-п'ятиборців при проходженні ЄССП CISM, плаванні з перешкодами та кросі на 8 км з результатами Intermittent shuttle test Yo-Yo ($r=0,793$, $r=0,608$, $r=0,755$) та Sprint 3/4 court distance (75 feet, 22.86 meters - $r=0,779$, $r=0,801$, $r=0,761$). Також констатовано середню зворотну кореляційну залежність результативності членів (n=12) збірної команди України з МВП у проходженні ЄССП CISM зі стрибком угору з місця – $r=-0,449$ та стрибком у довжину з місця – $r=-0,504$. Така залежність свідчить, що з підвищенням результативності (збільшенням кількості сантиметрів) у стрибках покращується результат (зменшується час у секундах) при подоланні ЄССП CISM.

Зазначене констатувальне дослідження засвідчило доцільність використання зазначених тестів для визначення рівня підготовленості спортсменів-п'ятиборців та застосування авторської компоненти у тренувальному процесі військових-п'ятиборців.

У четвертому розділі «Експериментальне впровадження авторського компоненту в тренувальний процес курсантів-спортсменів військового п'ятиборства» підтверджено, що заняття баскетболом вірогідно позитивно впливають на формування сталої спритності та автоматизму рухів. При визначенні ступеня впливу на розвиток спритності систематичних занять баскетболом, а саме впровадження у тренувальний процес авторської компоненти у вигляді командної гри в баскетбол 3×3 щотижня, а також комплексу вправ з баскетбольним м'ячем (16 вправ - на 3-му етапі дослідження (констатувальний експеримент другого порядку) після тренувань протягом 10 місяців, вересень 2022 - червень 2023 рр., визначено амплітуду відхилень результатів отриманих даних у курсантів-спортсменів з ВП, 17-18 років (чоловіки). Так, між показниками в групах І (контрольна) і ІІ (експериментальна) встановлено вірогідні відмінності ($p<0,05^*$) за результатами тестів: тест «Sprint 3/4 court distance (75 feet, 22.86 meters)», тест «Стрибок угору з місця», тест «Стрибок у довжину з місця», тест

«Octagon», тест «Reactive shuttle test», тест «Intermittent shuttle test Yo-Yo», тест «Line agility test», тест «Човниковий біг з перенесенням кубиків» за Сергієнко Л.П., тест «Діагностика лідерських здібностей за Жаріковим Є., Крушельницьким Є., тест визначення емоційної лабільності за шкалою самопочуття Доскіна, тест на стійкість уваги за коректурною пробою (за таблицями Анфімова) на користь експериментальної групи. Констатовано вірогідний ($p < 0,05^*$) вплив авторської компоненти у вигляді командної гри в баскетбол 3×3 щотижня, а також комплексу вправ з баскетбольним м'ячем (16 вправ) щотижня – протягом 10 місяців тренувань військовослужбовців-спортсменів з ВП на: швидкісні здібності при проходженні тесту «Sprint 3/4 court distance (75 feet, 22.86 meters)», с. (контрольна група – $3,71 \pm 0,09$ с., експериментальна група – $3,61 \pm 0,04$ с.); швидкісно-силові здібності та вибухову силу при проходженні тесту «Стрибок у висоту з місця» (контрольна група – $53,12 \pm 4,21$ см, експериментальна група – $57,81 \pm 2,8^*$ см); координаційні здібності та серійну стрибучість при проходженні тесту «Octagon» (контрольна група – $10,2 \pm 1,02$ с., експериментальна група – $9,44 \pm 0,09^*$ с.); вибухову швидкість при проходженні човникового тесту «Reactive shuttle test», с. (контрольна група – $4,78 \pm 0,11$ с., експериментальна I група – $4,61 \pm 0,07^*$ с.); функціональні резерви організму при проходженні тесту «Intermittent shuttle test (Yo-Yo)», мл (контрольна група – $1829,2 \pm 102,6$ мл, експериментальна група – $2010,1 \pm 111,2^*$ мл); координаційних здібностей при проходженні човникового тесту «Line agility test», с. (контрольна група – $13,12 \pm 0,7$ с., експериментальна група – $12,04 \pm 0,4^*$ с.).

Визначено рівень психофункціональних показників у курсантів-спортсменів з ВП, які протягом 10 місяців тренувалися з додаванням авторського компоненту. Доведено вірогідний вплив ($*p < 0,05$) занять баскетболом на покращення показників емоційної сфери після проходження ЄССП як у цілому, так і естафетою, а саме активності за шкалою Доскіна (I група – $4,4 \pm 0,6$ бали, II група – $6,1 \pm 0,4^*$ бали), настрою за шкалою Доскіна (I група – $4,7 \pm 0,4$ бали, II група $6,2 \pm 0,2^*$ бали, а також рівня концентрації уваги за таблицею Анфімова (I група – $86,4 \pm 2,2\%$, II група – $92,4 \pm 0,2^*\%$).

За результатами визначення проявів лідерських якостей за методикою Жарікова Є. та Крушельницького Є. через 10 місяців після початку тренувань у новому колективі в групі II, де до класичного алгоритму тренувань додано авторський компонент, визначено перерозподіл лідерських якостей стосовно сильно виражених лідерів, що свідчило про позитивний вплив на мікроклімат у колективі командної гри в баскетбол та набутої завдяки їй високого рівня спритності та автоматизму рухів.

За результатами дослідження у курсантів-спортсменів з ВП, віком 17-18 років (чоловіки), які займалися з додаванням у програму тренувань

авторського компонента, встановлено статистично значущі кореляційні зв'язки між рівнем розвитку спритності, визначеним за тестом «Човниковий біг з перенесенням кубиків» за Сергієнко Л.П., та результатами проходження тестів, які характеризують швидкісні, силові, координаційні здібності, серійну стрибучість, вибухову силу та швидкість.

Проведений порівняльний аналіз результатів сприяння впливу авторського компоненту у вигляді командної гри в баскетбол 3×3 щотижня, а також комплексу вправ з баскетбольним м'ячем (16 вправ) свідчить про те, що завдяки використанню авторського компоненту у підготовці спортсменів експериментальної (II) групи, загальний підсумок у сумі спортивних дисциплін ВП у результатах досліджуваних вибірок відрізняється на 147,6 балів, при $t=4,89$, $p<0,001$ на користь експериментальної групи.

Достовірні відмінності у досліджуваних дисциплінах ВП, як результат впливу впровадження авторського компонента у тренувальний процес спортсменів, спостерігаються також за окремими з них на користь експериментальної групи, а саме: у подоланні ЄССП - на 7,7 с., при $t=3,05$, $p<0,01$; у плаванні з перешкодами - на 1,41 с., при $t=3,13$, $p<0,01$; у метанні гранат на точність - на 7,6 очок, при $t_1=4,81$, $p<0,001$; у кросі на 8 км - на 25,4 с., при $t=4,89$, $p<0,001$.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» представлені підсумки дисертаційної роботи. У результаті дослідження отримано три групи даних, які підтверджують, доповнюють та розширюють вже існуючі розробки, й абсолютно нові результати дослідження.

Повнота викладу наукових результатів в опублікованих працях.

За темою дисертації опубліковано 13 наукових праць: 3 праці, в яких опубліковано основні результати (2 у фахових виданнях України, 1 робота у виданні, що внесено до наукометричної бази Scopus, Q3), 7 публікацій апробаційного характеру; 3 публікації додатково відображають наукові результати дисертації.

У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності, робота містить результати власних досліджень, використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження виконано на належному науковому рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнень. У контексті викладеного вище доцільно зробити такі зауваження та пропозиції:

1. У науковій новизні відсутня констатація того, чим саме відрізняються наукові положення, що виносяться на захист від відомих раніше.

2. На с. 57 зазначено, що педагогічне спостереження проводилось визначенням впливу занять баскетболом на спритність. Потребує пояснення, за допомогою якого методу спостереження (які показники спостерігали, з якою періодичністю) вирішувалось це завдання, так як у змісті дисертації детального опису цього процесу не спостерігається.

3. У 2, 3 та 4 розділах наявні незначні технічні помилки, зокрема - при описі статистичних методів для середнього арифметичного застосовано позначення M , що більше доцільно використовувати при позначенні математичного очікування та використовується при описі генеральної сукупності; задеклароване автором використання критерія Фішера в тексті дисертації не використовувалось; у 2 і 3 стовпцях таблиці 3.9 позначено середнє арифметичне і похибка середнього, що не відповідає назві таблиці.

4. У висновках до розділів 3 і 4 та загальних висновках поруч із цифровим матеріалом наявні позначення - *, без опису його призначення. Потребує пояснення дане умовне позначення.

5. В дисертаційній роботі було виявлено незначну кількість орфографічних, пунктуаційних, стилістичних, а також технічних помилок.

Зазначенні дискусійні питання, технічні помилки та зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

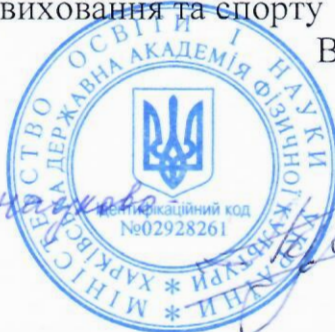
Загальний висновок. Дисертаційна робота Юдіна Владислава Дмитрійовича за темою «Удосконалення тренувального процесу спортсменів з міжнародного військового п'ятиборства до подолання смуги перешкод CISM», є завершеним самостійним дослідженням має наукову новизну, практичне значення, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства науки і освіти № 759 від 31.05.2019) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44), а її автор Юдін В. Д. заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

Доцент кафедри спортивних та рухливих ігор
Харківської державної академії фізичної культури
кандидата наук з фізичного виховання та спорту
доцент

Володимир ПАЄВСЬКИЙ

*Підпис засвідчую
Перший проректор з наукової
педагогічної роботи*

*Анатолій
ГУБА*